

rephoz jutott, amelyben tökéletesen meg is állta a helyét, még Littasy György briliáns buffófigurája mellett is, Gaál József és Zentai Anna kedves, poétikus szerelmespárja méltóképpen illeszkedett bele az együttesbe.

A következő bemutató a könnyű műzsának áldozott: Garson Kanin Őcskavas nagyban c. vígjátéka került színre Vadnai László átdolgozásában. A neves magyar átdolgozó erősen rányomta saját bélyegét a darabra: Haesek és Sajó közkedvelt szellemességén nevelkedett humora ezúttal is szokott módján sziporkázta végig az estét és bearányozta a parvenű amerikai kapitalista tanúságos, bár kissé flosszú lére erőszedett történetét. A jó pesti „bemondásokkal” fűszerezett, szatira helyett inkább burleszkké sikerült szüszé mulatságos karrikatúráját adta az amerikai társadalomnak, ahol pénzért a törvényhozástól elkezdve minden megvehető s ahol a népet szántszándékkal zárják el a művelődés lehetőségétől, nehogy jogainak s kizsákmányolt voltának tudatára ébredjen.

A színészi teljesítmény minden dícséretet megérdemel. Deák Sándor sok karrikírozó vénával és komédiázó kedvvel töltötte meg az őcskavasmilliomos halás szerepét, Moóry Lucy különösen a darab elején játszotta meg sok beleérzéssel és humorral a kóristalányból lett kokott primitív figuráját. Benkő Miklós szokott intelligenciájával formálta meg a lezüllött ügyvéd figuráját, Márky Géza pedig a fiatal baloldali újságíró szerepében legjobb, legszínesebb alakítását adta.

A színházi idény első fele minden vonalon a haladás, a fejlődés, a színvonalemelkedés jegyében zárult s a közönségnek a színházi munkába történő bevonása a nyilvános vitaesték által, valóban közüggé tette a színházat, amely csakugyan kezdi betölteni azt a hivatását, hogy Szeged kultúrcentrumává váljék.

HORVAT ISTVÁN

KRITIKA ÉS DRÁMA

A magyar irodalmi bírálat és drámaírás problémái a „Tükör” tükrében

A szegedi Nemzeti Színház 1948. november 11-én mutatta be Déry Tibor: „Tükör” című színművét. A darab mondanivalója, szemlélete körül már közvetlenül a bemutató után rendezett színházi közönségvita során több eltérő szempont és vélemény alakult ki, amelynek megvitatása szűkebb körben a szegedi Fórum Klubban folytatódott. Az érdekes vitába szeretnénk a „Tiszatáj” olvasóit bevonni azzal, hogy közöljük az író és a darab egyik szegedi kritikusa között a vita után lebonyolódott levélváltást, annál is inkább, mert ez a kérdés a magyar irodalmi, színházi kritika és a magyar drámaírás problémájának felvetéséig szélesedett ki.

I.

Kedves Lökös elvtárs!

Ön azzal a kéréssel tisztelt meg, feleljek a Délmagyarországból interjú formájában néhány kérdésre, melyeket írásban tett fel,

nevezetesen: hogy mi a Tükör c. darabom tulajdonképpeni mondánivalója, mi a véleményem a szegedi bemutatóról s végül, mik a mai magyar drámaírás lehetőségei s jövő útja.

Kérdéseit este tette fel, másnap reggel pedig megjelent a bemutatóról szóló bírálata (Délmagyarország, nov. 12.). Ne vegye rossznéven, ha válaszomat e bírálattal kapcsolom össze és pedig olyasformán, hogy előbb én vizsgálom meg az Ön véleményét darabom mondanivalójáról s a szegedi bemutatóról s e vizsgálat eredményeként igyekszem majd feleletet adni harmadik kérdésére.

Előjáróban még csak annyit: hogy az irodalmi bírálatot perdöntő fontosságúnak tartom a munkásság és a parasztság politikai és társadalmi nevelésében, az Ön cikkét pedig jellegzetesnek a ma divó kritikai gyakorlatra. Válaszomnak tehát természetesen semilyen személyes éle nem lehet s csak egy elvi álláspontot igyekszik megfogalmazni az elvtárs-kritikust megillető őszinteséggel.

Cikke 168 sor hosszú. Ebből 44-et tesz ki a bevezetés, a háborúelőtti magyar középosztály bírálata, 38-at a színház munkájának bírálata, marad tehát 86 sor, a cikknek kb. a fele, magára a darabra.

Bevezetőjében Ön azt állítja, hogy „középosztály tulajdonkép nincs és nem is volt“ s nem egyéb „mondva csinált“ fogalomnál. A továbbiakban pedig egy ka'ap alá veszi ennek a nemlétező középosztálynak minden tagját, tehát darabom minden polgári figuráját s megállapítja, hogy az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz, „az egyik (darabom hőse, a Bíró) lelkiismeretfurdalások között csinálja azt, amit a másik (ellenfele, a Tanácselnök) a saját gyomra, jóléte és társadalmi emelkedése érdekében lelkiismeretlen kegyetlenséggel“.

Helyes-e a középosztály megfogalmazása s helyes-e az a rajz, amelyet bevezetőjében róla készít, azt most nem vizsgálom. De kérdem, miért a saját véleményét mondja el erről a létező vagy nem létező középosztályról s miért nem éri be azzal, hogy az írónak a darabban megnyilvánuló véleményét ismerteti? Nem akadémikuskodásból teszem fel a kérdést. Ön előjáróban tételszerűen felállítja a saját véleményét, utána a darabot pedig csak mintegy ennek a tételnek a bizonyításaként kezeli. Holott a darab nem ezt a tételt hirdeti, jobban mondva nem így hirdeti és nem ezt. Ha Ön, mint kritikus, jobban figyel a darabra, akkor ezt a különbséget okvetlen észre kellett volna vennie. Észre kellett volna vennie, hogy én — az Ön által középosztálynak nevezett — polgárságot nem egyszerűsíttem le egyetlen sémára (mert akkor a darabom semmit sem érne), hanem különböző típusokat látok és láttatok meg belőle. Észre kellett volna vennie, hogy a Bíró semmikép sem azonos — mint Ön mondja — a Tanácselnökkel, észre kellett volna vennie, hogy a kommunista Verát nemcsak azért teszem meg polgári eredetűnek, mert — mint Ön mondja — nem akarom az értelmiséget támadni, hanem, mert a polgárságnak egy elszakadó és felfelé fejlődő figuráját véltem benne felfedezni. Észre kellett volna vennie, hogy a darabban ábrázolt polgárságon belül a Bíró ugyanúgy ellenpárja a Tanácselnöknek, mint Vera a Bíró fiának, Viktornak s hogy épp e különféle típusok összeütközéséből születik a dráma. Észre kellett volna vennie, hogy

az egyik típusnak, Viktornak a tragikus bukásával szemben a polgártól kommunistává lett Vera már a pusztta létével is, s még inkább az életbenmaradásával a társadalom fejlődését, a megoldást, a győzelmet (mai közkeletű szóval az optimizmust) példázza. Észre kellett volna vennie, hogy a drámának épp ez a dialektikus menete teszi a darabot alkalmassá arra, hogy helyesen ábrázoja a társadalmi viszonylatokat.

Helyesen, mondom én. Lehet, hogy Ön, elvtársam, úgy gondolja, hogy helytelenül s ezt, mint bírálónak természetesen jogában is van, megmondania. De ehhez az állásfoglaláshoz természetesen csak akkor érkezhetik el, ha előbb helyesen látja magát a darabot s nem vulgarizálja ennek bonyolult véleményét egyetlen kaptafára. Ha előbb megismeri — és helyesen ismerteti — a darabot s aztán állítja vele szemben a maga eltérő véleményét. De ehhez a helyes véleményhez Ön, és sajnos sok más, magát marxista-kritikusnak tekintő bírálónk nem is juthat el, mert — s itt válik válasznak elvi jelentőségüvé — egy előzetes, mereven feltett kérdéssel közelednek minden műhöz. Hasznos-e ma politikailag a szóbanforgó mű, ezt vizsgálják mindenekelett, s ez a kérdésfeltevés elhomályosítja szemüket, bedugaszolja fülüiket. Nem a művet nézik, hanem kizárólag erre a kérdésükre keresnek feleletet a műben. *Holott ezt a feleletet sem kaphatják meg helyesen, ha előzetesen nem ismerik meg az egész művet*, azaz, ha értelmüket és szívüket nem nyitják meg feltétel nélküli kíváncsisággal és szenvedélyes érzékenységgel az író mondanivalója előtt.

A politikailag iskolázott elme s a helyén lévő szív — ha befogadta magába az író mondanivalóját — a politikai célszerűség kérdésére is biztos feleletet tud adni, sőt, továbbmegyek, helyes feleletet erre is csak akkor tud, ha elfogulatlanul, azaz rosszul megértett dogmák szemvédője-nélkül áll a mű elé. De a mi kritikusaink nemcsak az értelmükkel vétenek, hanem a szívükkel is — s hadd térjek itt rá az oly gyakori helytelen állásfoglalásnak egy másik okára is. Minthogy a kritikus mindenekelett, sőt szinte kizárólagosan egy eleve feltett kérdésre keres választ a művészi alkotásban, csak az értelmével közelédik hozzá, de teljesen elzárja előle érzékenységét és szépérzékét. Holott a helyes társadalmi szemlélet és a politikai haszon maga semilyen munkát nem avat művészetté. Ön 86 sorban foglalkozik a darabommal, de hogy egy műalkotásról ír, az egyetlen szavából nem derül ki. Ha nem használná több alkalommal a „darab“ kifejezést, az avatatlan olvasó azt hinné, hogy egy szociológiai munkát bírál. Cikkéből egy szót nem tudni meg arról, hatott-e s hogy hatott Önre a darab. Érdekelte, felizgatta, megindította-e, vagy ellenkezőleg felingerelté, vagy pedig közömbösen hagyta-e. Egy szót nem ír arról, hogy miért hatott vagy nem hatott, azaz hogy jó-e vagy rossz-e, van-e, nincs-e szerkezete, feszültsége, stílusa, nyelve, jellemábrázoló ereje, humora, stb., s hogy mindezek az elemek harmonikus összefüggésben vannak-e a darab témájával s a mögötte meghúzódó valósággal. Egyetlen jelzöt használ, amely viszont egy szemvillantás alatt elárulja eredetét: „hasznosnak“ tartja a szegedi előadást. Miért tartja hasznosnak! Mert — mint Ön mondja

— felébresztheti a szegedi antidemokratikus rétegek lelkiismeretét. Úgy van, elvtársam, ez is hozzátartozik a darab „tulajdonképpen” mondánivalójához, de hát semmi egyéb nem volna benne? Munkás-sághoz nem szól, a demokratikus rétegekhez nem szól? Ön a magyar szókincsben egy műalkotás jellemzésére más jelzöt nem talál, mint azt, hogy hasznos? Ha történetesen egy Shakespaere drámát vagy Goethe verset bírálna, azt is csak hasznosnak vagy haszontalannak jellemezné?

Itt válik újra elvi jelentőségüvé az Ön kritikája elleni kifogásom (s ezért is írom meg). Ne értsen félre, nem a dicséretet keveslem, hanem az Ön személyes részvételét az író és az olvasó (néző) egymáshoz való viszonyában. Kritikusaink nem merik s nem tudják magukat átadni a műnek, nem mernek szembenézni az egésszel, mert egyetlen pontra függesztik tekintetüket; nem csoda, ha előbb-utóbb bandzsítani kezdenek. Nem tudnak meghatódni, nem tudnak nevetni, nem tudnak lekesedni, nem tudnak örülni, nem tudnak megrendülni. Nem tudnak emberi módon felelni a művészetre. Mint akinek rossz a lelkiismerete, mert nem érti, csak tudja a leckét, fanyarul elmormolják patronnal kinyomott véleményüket. Ha egyikük, másikuk használ is olykor szépészeti műszavakat vagy gondolatokat, azok úgy illenek mondánivalójukhoz, mint béka a levesbe. Nincsenek, mert nem is lehetnek meggyőződve az igazukról. S hogy elrejtésük benső bizonytalanságukat, mihelyt egy hibára vagy vélt hibára akadnak a műben, olyan hadvezéri határozottsággal tűzik tollhegyre, hogy nyomban az egész műnek kifordítják a belét.

Ugyanez a bizonytalan határozottság nyilvánul meg a színház munkájáról szóló 38 soros bírálatában. Két rendkívüli teljesítményt lett volna alkalmunk megfigyelnie: Both Béla rendezését és Bessenyei Ferenc játékát, jellemzésükre itt is meglegszik a vérszégény tartózkodás szegényes műszavaival.

Igen nagyra tartom, elvtársam, a bírálói tisztet s azt szeretném, ha Önök maguk is jobban megbecsülnék. Rendkívüli feladatot bíztak az Önök kezére: a magyar nép ízlésének kiformalását, az ifjúság művészi nevelését, az írók meggondolkoztatását. Rossz úton haladnak. A magyar drámaírás az Önök által irányított új közönség kezében van — s ennyiben válaszolok az Ön harmadik kérdésére — s ha ezt a közönséget vakvágányra viszik, a magyar dráma nem hogy fejlődni fog, de elsorvad.

Elvtársi üdvözzel
DÉRY TIBOR

II.

Kedves Déry elvtárs!

Hozzám intézett levelében, amelyet nyílt levélnek szánt, — hiszen egyik budapesti napilapunkban meg is jelentette — a „ma divó kritikai gyakorlatról” ír s egyben hangoztatja, hogy „az irodalmi bírálatot perdöntő fontosságúnak” tartja a munkásság és parasztság politikai nevelésében. Ez utóbbi kijelentését tökéletesen elfogadom és mivel levelében azzal tisztelt meg, hogy „az elvtárs-kritikust megillető őszinteséggel” igyekezett megfogalmazni „egy elvi álláspontot”, ezért magam is a nyílt levél formáját választottam,

hogy néhány elvi kérdés tisztázását megkíséreljem és ezzel amennyire tőlem telik az irodalmi, színházi kritika állítólagos kátyuját legalább egy kissé egyengessem.

Hangsúlyozom tehát: *elvi kérdésekről szeretnék beszélni*, olyan kérdésekről, amelyeknek felvetését nálunk a „Tükör“ bemutatója még időszerűbbé tette, de drámaírásunk területén ettől függetlenül is fennállnak. Nevezetesen arról van szó, — amelynek hangoztatása egyre gyakoribbá válik — *hogy a fordulat éve után kultúrpolitikai téren is feltétlenül szükséges a fordulat idejének beköszöntése.*

Itt nyomban rá is térek mondanivalóm lényegére és Déry elvtárs leveléből kiemelem azt a részt, amelynek leírását — bocsáson meg — megdöbbentőnek tartom magát marxistának valló író részéről. Itt mégcsak nem is arra a kitételre gondolok, amelyben általánosítva foglalja közre a marxista kritikusokkal, hiszen tudom, hogy ez nem az esetleg sértett írói öntudatból, de éppen a közös javítószándékból fakad, hanem a következő másféle mondatra: „...egy előzetes, mereven feltett kérdéssel közelednek minden műhöz. Hasznos-e ma politikailag a szóbanforgó mű, ezt vizsgálják mindenekelőtt s ez a kérdésfeltevés elhomályosítja szemüket, bedugaszolja fülüket“.

Ma ez a mondat még polgári írótól is furcsa lenne, de nekünk szocialistáknak, íróknak és kritikusoknak egyaránt mindenkor szem előtt kell tartanunk a Magyar Dolgozók Pártja programnyilatkozatának itt idézett részét: „A Párt elutasítja a „művészet a művészeiért“ reakciós, polgári elvét, magasszínvonalú, a valóságot, tehát a nép életét és harcait ábrázoló, az igazságot kereső, a demokratikus népi eszmék győzelmét hirdető optimista művészeket kíván. Csak ilyen művészet teljesítheti nagy feladatát, a nép, elsősorban az ifjúság nevelését“.

Nem akarok mások nevében beszélni, de számomra ez az előzetesen feltett kérdés és szempont. Csak akkor vagyok hajlandó megnyitni szívemet, „szenvedélyes érzékenységgel az író mondanivalója előtt“, ha ennek a szempontnak igenis megfelel. Teljes egészében elismerem, sőt magam is hangoztatom Déry elvtársnak azt a kijelentését, hogy „helyes társadalomszemlélet és politikai haszon maga semilyen munkát nem avat művészté“, de ennek az ellenkezője még fokozottabban érvényes, vagyis *helyes társadalmi szemlélet és politikai haszon nélkül nem képzelhetünk el igazi művészetet.*

A marxista esztétika szerint egyébként is elválaszthatatlan e kettő: *tartalom* („hasznos“ mondanivaló) és *forma* (művészi megfogalmazás).

Ezért tartottam szükségesnek, hogy a Délmagyarországban megjelent kritikám bevezetőjeként — amint elvtársam megszámolta — 44 sorban foglaljam közre a háborúelőtti magyar középosztállyal, amely a Tükör-ben megjelenik. Szükséges volt ez annál is inkább, mert a Tükör nem mutatja egészen hiteles képét ennek a középosztállynak és ezáltal nem éri el azt a kívánt hatást, amely művészi alkotásaink mai feladata. Ezt részletesen nem fejthetem ki kritikámban, mert vidéki napilapjaink terjedelme ezt még egyelőre nem engedheti meg, ezért és a marxista író, írói jószándékot, megillető

tiszteletből folyamodtam végül is a „hasznos“ kifejezéshez, hasznosnak mondva szegedi előadását, mert — amint írtam — „lényegében a darab megáit bizonyos problémákat... Lelkiismeretébresztő ez a játék azoknak, akiknek még ma is magukra kell ezt venni“. Ennyit írtam akkor, de most nézzünk jobban a dolgok mélyére!

Valamennyien tisztában vagyunk azzal, hogy a magyar drámaírás válságos időket él. Hiányoznak azok az igazán jó, művészi és politikai szempontból egyaránt megfelelő darabok, amelyek harcunkat, a felszabadulni akaró és már felszabadult dolgozó nép harcát ábrázolná, papírosra vetné, színpadra vinné az újjáépítés, a munkaversenyek, az osztályhelyzetére rádöbbenő kisparasztság és mai formálódó életünk mindmegannyi problémáját. A munkásszínjátszók és a kultúrcsoportok ezt sürgetik, kéri, várják az írókól. Nekik és róluk írni: ez mi íróink legszűkebb és legehivatottabb kötelessége! Éppen a közelmúltban írt a Szabad Nép cseplői munkásokról, akik összeteltek, hogy színdarabot írjanak, mert színházi életünknek, a magyar drámairodalomnak felét'en megújhódásra van szüksége. Ma a tömegek, dolgozó, munkás tömegek várják az újszellemű drámákat. Miért kell akkor ismét egy kis réteghez: a polgársághoz, a letűnt vagy letűnőben lévő középosztályhoz nyúlni? Nem azt akarom mondani, hogy ezzel a réteggel nem kell töődnünk, de ennek a rétegnek valóban értelmiségi tagjai, valóban haladó tagjai tudják, hogy helyük a munkásosztály és a vele szövetséges dolgozó parasztság mellett van, mert ennek a két osztálynak jóléte, felemelkedése biztosítja az ő emberibb életét is. Ez ma már világos és ezért nincs értelme olyan beállításnak, amely azt a látszatot kelti, hogy polgárságunk a múltban nagyobb erőfeszítéseket tett az elnyomó rendszer, a kizsákmányolt osztályok vagy akár a saját maga felszabadítása érdekében is.

Valljuk meg őszintén és becsületesen, egyáltalán nem volt gyakori eset, sőt a ritkaságok közé tartozott, hogy értelmiségi lányok, ügyvédlányok, mint a Tükör Verája és barátja, az illegális kommunista mozgalom mellé szegődjenek, ha csak nem volt valami más egyéni okuk rá. Sajnos nem beszélhetünk magyar polgári ellenállásról, nem beszélhetünk a magyar középosztály egységes fellépéséről a fasizmussal szemben. Vera, a kommunista mozgalom polgárlányának szerepeltetése eltereli erről a figyelmet, kissé meg is nyugtatja a lelkiismeretét a polgári nézőknek, de mindezen felül legfőbb hibája, hogy az amúgyis polgári környezetben csupán ő az, aki az illegális mozgalmat képviseli. *Miért nem lehetett szerepeltetni egy munkást is, miért nem lehetett szerepeltetni egy sokkal aktívabb, forradalmibb alakot, akin keresztül megérezhettük volna azt az erőt, hősséget, amelyet a földalatti mozgalom jelentett?*

Ezért nem felel meg a realista dráma követelményeinek Vera szerepeltetése, de nem felel meg maga Vera figurája sem. Vérébeli kommunista lány, — bármilyen családból származik is — nem lesz ilyen beteglelkű bírő fiúnak a szereje, ha egyáltalán feltételezhetjük, hogy szeretője lesz valakinek. Magatartása, erőszakossága nem reális, ahogyan az is érthetően, hogy miért menekül csökönyös következetességgel ahhoz a vizsgálóbíróhoz, akit ugyis figyelnek. A

kommunista lányok minden tevékenysége pedig csak abból állt volna, mint Verának, hogy hat röpcédulát kiosztott? Meg kell itt mondanom, — ha már a feljes^o őszinteséget kívánjuk meg egymástól — hogy beszéltem az illegális mozgalomban résztvett olyan polgári származású kommunista nővel, aki magára nézve egyenesen sértőnek találta Vera alakját.

Milyen hatást gyakorol a tömegekre egy-egy színdarab, — véleményem szerint ez a kérdés igen fontos, ha nem is szabja meg feltétlenül a mű értékét. Különösen azért vetem fel mégis, mert Déry elvtárs hiányolja levelében, hogy nem írtam semmit arról, hatott-e vagy nem hatott a Tükör. Megállapíthatjuk: *Vera alakját tehát nem hatott a progresszív néző felé* s szóljon ki ki magáért, felém sem, mert nem éreztem meg benne a kommunista öntudat izzását, *de nem hatott a polgári nézők felé sem*, mert számukra pedig, amint több beszélgetésemből meggyőződtem róla, erőszakos, látszólag szabados magatartásával nem kellett fel szimpátiájukat. Ezt a szimpátiát pedig azért sem kellett fel, mert ott állt velem szemben a békés, polgári család, a fiát féltő anyával, a lelkiismeretfurdalások között gyötrődő apával, akik mind-mind olyan kedvesek lettek a gyengéd polgári szíveknek és inkább melljük szegődtek, mint a mellé a lány felé, aki földülja ezt a békés, családi otthon. *Egyben siettek is az öngazdálással*, hogy lám-lám mégsem vagyunk mi olyan rosszak, voltak köztünk, akik megpróbáltak szembeszállni a múlt rendszerrel, ha nem előbb, hát hatvan éves korukban, s ha nem másért, hát azért, mert sajátmaguk büszkeségében sértették meg őket, — noehát végül még a főnöküket is kimerésztették utasítani a lakásból. Ez a hősiesség aztán, végképp megnyugtatta a polgári nézőket és legfeljebb az zavarta meg ezt a langyos jóérzést, hogy a bíró fia, Viktor öngyilkos lett. Ez rádöbbentette volna őket arra, hogy nincs és nem lehet harmadik út, mert nemcsak a közönségnek, de az egyénnek is pusztulásához vezet. Viktornak azért kellett elpusztulnia, mert sehova sem tartozott, mert nem tudott fenntartás nélkül odaállni a haladás és a haladóerők úttörője: a munkásosztály mellé. *Fz azonban nem lehet világos a polgári nézőnek, ha a haladást, a haladó erőket olyasvalaki képviseli, mint a legfeljebb vezércikkdarabokat idéző, Vera és elegánsan öltözött barátnője.*

Részletekbe menni ezuttal nincs szándékomban, bár lehetne szólni a két szakácsnőről, akik ugyancsak valóságosak a legtöbb helyen. Végeredményében azt szeretném megállapítani, hogy nem döbbent meg eléggé a nézőt, nem ad megoldást ez a dráma és nem mutatja meg a kivezető utat. *Éppen az a bizonyos op'ímista világnézet hiányzik belőle, amely utat mutat, biztatást nyújt.*

Éppen ezzel kapcsolatban szólanom kell Both Béla kitünőszegei rendezéséről, amely a befejező, még inkább a tanácstalan megoldatlanságban hagyó mondatok kihúzásával, pozitívumot nyújtó befejezést adott a darabnak. Fz azonban természetesen nem változtathatta meg a darab egészének hangulatát, strukturáját.

Déry elvtárs azt veti a kritikusok szemére, hogy „nem tudnak meghatódni, nem tudnak nevetni, nem tudnak lelkesedni, nem tud-

nak örülni, nem tudnak megrendülni." Hát erről van szó! *Az új magyar drámaíróktól várjuk, hassanak meg minket, nevettsenek meg, lelkesítsenek, vidítsanak fel, rendítsenek meg kritikusokat, nézőket egyaránt.* Ezt várjuk a drámaíróktól és azt, hogy harcosai, művészi harcosai legyenek dolgozó népünknek, művészetüket a legszélesebb dolgozórétegek anyagi és szellemi felemelkedésének szolgálatába állítsák. Teremtsék meg a szocialista realizmust a színpadokon darabjaik mondahivatalában, tartalmában, művészi formájában egyaránt.

Ez ma már természetes és alapvető kívánság. Ezt ma joggal elvárhatjuk minden írónktól, mert amint Keszi Imre írja most megjelent kötetében („A sziget ostroma”) „a realista irodalomszemlélet követelése nem a napi politikai helyzetből adódik, de szükségszerűen következik abból a gondolatból, amely a tudatot, mint a lét függvényét ismeri fel”.

Tudom, hogy a most következő sorok nem Déry elvtárs darabjára vonatkoznak, de megragadom az alkalmat, hogy amikor felvetem a magyar drámaírásra váró feladatokat, akkor idézzem Majakovszkij szavait:

E'ég!
 Felejtsetek
 és köpjetek
 a rimekre,
 az áriákra
 és a rózsabokorra,
 minden vacakra, ami a művészetek
 árszenáljában rostokol ma.

Figyeljete!
 Száz mozdony nyekereg,
 a pályó résén fűjtat:
 „Hozz a Dontól szenet!
 Gépészt,
 lakatost, vár a szerpad!”

A folyók mentén szakadt bordás
 hajók dülnek hanyatt,
 a dokkokon átvonít a morgás:
 „Bakuból hozz olajat!”

Míg csépeljük az üres szalmát,
 hogy a lényegben mi a mag:
 „Teremtsétek új formát!” —
 A tárgyak felsikoltanak.

(Második számú napiparancs a művészet hadseregéhez.)

Kedves Déry elvtárs! Remélem nem értette félre soraimat, nem haragudott meg őszinteségemért. Nem vezettek személyeskedő vágyak, hanem elvi síkon szerettem volna tisztázni némely szempontunk közötti különbséget, de legfőképpen a kritika problémáinak felveté-

sére, a magyar drámaírás problémáit igyekeztem egészen vázlatosan szinte csak érinteni a Tükör és szegedi bemutatója körül kialakult vita során.

Úgy éreztem, és Déry elvtárs levele megerősített ebben, hogy ez a kérdés nem kettőnk ügye, nem kettőnk személyi kérdése. Bizom benne, hogy levélváltásunkkal közös céunkat, közös szándékunkat, a dolgozó magyar nép ízlésének kifejezését szolgáljuk, kifejezésén dolgoztunk. Hiszem, hogy végső fokon úgyszólván ez a kifejeződött ízlésű nép mondja ki majd a legértékesebb és legjobb ítéletet.

Elvtársi üdvözléssel:

LÖKÖS ZOLTÁN

K Ö N Y V E K

SHAKESPEARE ÖSSZES SZONETTJEI. (Franklin Társulat.)

Shakespeare drámai műveinek fordításaival egyidőben jelent meg a szonettek új fordítása, napjainkban szokásos kétnyelvű kiadásban. A fiatal Szabó Lőrinc vállalkozása volt annak idején, hogy ezeket a szonetteket — a világlíra talán legrejtélyesebb fényű versciklusát. — magyarul tolmácsolja. Műve fölött körülbelül két évtized szálott el, ami meggyőzte arról, hogy a fordítások nagyrésze áldozásra szorult. Ami valaha könnyedén folyt a fiatal és a merész költői tartalommal frissen barátkozó író tollából és jóformán csak formaproblémát jelentett, az az életmű alkotása közben az élet mélysegei felé pillantó költőben önkéntelenül felkellette az elégedetlen önkritikát és arra serkentette, hogy ne csak a shakespearei szöveg formai közeletességét, hanem tartalmi lényegét is közelebb hozza önmagához és önmagán keresztül a magyar nyelvhez.

Kétségtelen, hogy az átdolgozott fordítás talán a legjobb, amivel rendelkezünk, beleszámítva a szonetteknek Gyövr Vilmos, Keszthelyi Zoltán és Fákodv Ferenc által együtt tolmácsolásait. S bizonyára hűségesebb is, mint George remekbe sikerült német fordítása, amely sokkal inkább a georgei életműhöz tartozik, mint Shakespeare-t reprezentálja. A magyar fordítás ebből a szempontból szerény és tiszteltetelmű célt követ, mert hisz semmi mást nem akar, mint magyarul megszólaltatni azt a Shakespeare-t, aki nem a színpad deszkáiról beszél a költőiséghez, hanem élő személyként áll

a mű mögött, természetesen még így is mindig eléggé beburkolva, egy kor konvencionális kifejezőmódján keresztül, úgy, ahogy azt az ébredő angol imperializmus korában a renaissance és barokk stílusváltása előírta. Egyébként a szonettek háttéréről és próbameikájáról tanulságosan filológus-jellegű értelmezést nyújt a fordító-bevezetője, melyben csupán a társadalmi háttér szélesebb kibontakoztatását hiányoljuk.

DÉNES JENŐ

BARABÁS TIBOR: IRODALOM ÉS HALADÁS. (Dan'c.)

A kötet Barabás Tibor tanulmányait foglalja magában, melyekben a szerző a magyar s az európai irodalom néhány nagy alakjának vázlatoszerű arcképét mutatja be, Vizsgálódásainak és értékelésének alapszempontja egységesen az íróknak korukhoz és népiüköz való viszonyai, vagyis mindegyik tanulmánya öncélú és önmagában helyálló tartalmán túl azt a végső kérdést akarja tisztázni: mi a haladó irodalom. Feltevései során nagyjából a marxista irodalomészlelési következtetéseihez jut el s Lukács Györgyről szóló esszéjében a magáénak ismeri el a kiváló filozófus-észleltének a nagy realizmusról, mint az igazi haladó irodalmi irányról vallott felfogását.

Bevezető értekezésében a magyar irodalom utolsó évtizedeiben mutatkozó hanyatlásának okait vizsgálja. A fejlődésben megállott polgárság nem szerette saját magát híven ábrázóva látni az irodalomban, ezért nem adott tápot az igazi realizmus kifejlődésére. Minthán a